

ISSN 1318-3419

DAHAVSKI POROČEVALEC

GLASILO SKUPNOSTI INTERNIRANCEV DACHAU

DACHAU
SKCA TABORESCILLA
7.12.2016 DITO

DAHAVSKI POROČEVALEC

GLASILO SKUPNOSTI INTERNIRANCEV DACHAU – SLOVENIJA

Glasilo izhaja občasno in ga člani SID prejema brezplačno.

Sedež: ZZB za vrednote NOB, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Elektronska pošta: info@skupnostdachau.si

Spletna stran: www.skupnostdachau.si

Lektoriranje: David Ahačič

Fotografije: Mitja Dobre

Grafike: Vital Šuligoj

Naklada: 300 izvodov

Tisk: Tiskarna Uzar d.o.o.

Tržič, 2018

KAZALO

I) KAJ SMO DELALI V LETU 2017?

Andrej Ule: Poročilo o sodelovanju v Mednarodnem komiteju Dachaua za leto 2017

Jožica Hribar: Letno srečanje internirancev v Dachauu

II) DOGAJANJA, KOMENTARJI

Govor Violete Tomič na srečanju članic in članic Skupnosti internirancev Dachaua

Mirjana Nastran Ule: Ne vzpodbujajte zavisti in sovraštva!

Vesna Dobre: Visoka cena svobode

Vesna Brenholc: Obisk taborišča Auschwitz, maj 2016

Doroteja Hrvatič: Nikdar več ..., Otroci vojne, Vojne grozote

Anton Šepic: Spoznal sem brata

III) ODŠLI SO

Ali Žerdin: Jože Marčan, 1923-2017. Slovo legende športa, svobode, resnice

Andrej Ule: Danijel Ernest Brezic, 1926-2017. Slovo taboriščnika, zdravnika, humanista

Andrej Ule: Albin Kobentar, 1926-2017. Izgubili smo enega zadnjih taboriščnikov, aktivnega člana Skupnosti internirancev Dachaua

Andrej Ule: Dr. Miro Mihevc, 1946-2017. Zapustil nas je član odbora Skupnosti internirancev Dachaua

Avtor skulpture: Nandor Glid

Spoštovane članice in člani, cenjeni bralci!

Od zadnje izdaje Dahavskega poročevalca (l.2016) je minilo že kar nekaj časa in med tem časom se je nabralo kar nekaj gradiva za katerega menimo, da je prav, da se zapiše in morda na ta način dlje časa ohrani.

V tej izdaji DP boste v nadaljevanju lahko prebrali zapis iz skupinskega obiska zloglasnega taborišča Auschwitz, septembra preteklo leto (2017) smo se poklonili žrtvam taborišča Kampor na otoku Rabu, kjer je bilo bitko preživetja večje število naših rojakov oz. domoljubov. Prebrali boste lahko prispevek z našega letnega srečanja, govor, ki nam ga je na tem dogodku namenila poslanka DZ ga. Violeta Tomić, nekaj poslovilnih besed pa je zapisal prof.dr. Andrej Ule našim članom od katerih smo se poslovili preteklo leto. V tem uvodniku sem navedla samo nekaj prispevkov, verjamem pa ,da preberete vse članke z vejicami vred.

Žal se naši častni člani SID vztrajno poslavljajo in nam mlajšim, svojcem, potomcem, enako mislečim nalagajo dokaj odgovorno nalogo ohranjanja RESNICE, SPOMINA in OPOMINA na njihov boj za preživetje, domovino materin jezik, oz. slovensko besedo.

To ni majhna stvar.

Pravzaprav je zelo zahtevna naloga, glede na to, da se v družbi zopet krepi sovraštvo do drugače mislečih, do tujcev, do ljudi druge veroizpovedi, barve kože, do bolj nesrečnih.....

Ne dovolimo, da rek » NIKOLI VEČ«, ki ga govorniki tako pogosto uporabljajo v svojih nagovorih izgubi svojo težo in pomen.

Skratka , poskušajmo vsak dan narediti nekaj za ohranitev miru in svobode. Ponudimo roko pomoči potrebnim in ne iščimo izgovorov.

Predsednica IO SID
Vesna Dobre

Jožica Hribar

Letno srečanje internirancev v Dachauu

Le trije interniranci v nekdanjem koncentracijskem taborišču Dachau so se letos udeležili srečanja Skupnosti internirancev Dachau (SID). Prišli so Franc Stražišar, Dušan Stefančič in Drago Šega, vsi častljivih let, a pravijo, da se bodo srečanj udeleževali, dokler bodo zmogli. Toda dvorana je bila vseeno polna, saj glavino skupnosti sestavljajo svojci in sorodniki internirancev, ponekod že četrti rod, ki si prizadevajo, da spomin na trpljenje njihovih najdražjih ne bi zbledel. Med njimi sta bili tudi Ajda in Ronja Fajfarič s Ptuja, pravnukinji taboriščnika Antona Fajfariča, ki sta poskrbeli za izjemno glasbeno popestritev dogodka. Nekaj svojih pesmi pa sta predstavila Dora Hrvatič in Tone Šepec.

Predsednica SID Vesna Dobre je predstavila pregled delovanja skupnosti v iztekajočem se letu. Povedala je, da so letos pripravili tudi ekskurzijo na otok Rab, kjer so se člani udeležili spominske slovesnosti ob osvoboditvi taborišča Kampor. Posebej je izpostavila tako imenovano živo knjižnico, ki jo organizira Mestna knjižnica Kranj, na njej je letos sodeloval Drago Šega, v preteklosti pa tudi Dušan Stefančič. Zanimanje za dogodek, na katerem namesto knjig svoje

zgodbe pripovedujejo živi udeleženci dogodkov, je namreč med mladimi zelo veliko, pripovedi živih prič so za številne mlade obiskovalce očitno precej bolj zanimive od prebiranja obsežne literature.

Andrej Ule, član mednarodnega komiteja taboriščnega odbora Dachau, je povedal, da je obisk spominskega centra na območju nekdanjega taborišča na Bavarskem vse večji, žal pa se vodstvo centra ukvarja z na-

raščajočimi pritiski bavarskih oblasti. Te namreč želijo skupaj z delom okoliškega prebivalstva na delu nekdanjega taborišča urediti parkirišča. Kljub temu pa v mednarodnem komiteju že razmišljajo o slovesnosti leta 2020, ob 75. obletnici osvoboditve taborišča. Poudaril pa je, da se slovenska skupnost uvršča med najdejavnije, posebno so v mednarodnem komiteju pohvalili Dachauskega poročevalca, ki so ga lani izdali v Skupnosti internirancev Dachau, delujoči pri ZZB NOB Slovenije.

Tokratnega srečanja se je udeležila tudi poslanka Levice Violeta Tomič. Spregovorila je o potrebi negovanja zgodovinskega spomina ter o težavah, s katerimi se ukvarjajo tiste politične stranke v Državnem zboru, ki si prizadevajo za ohranjanje tega spomina in vztrajno opozarjajo na vse očitnejše pojave novega fašizma.

Udeleženci tokratnega srečanja, v prvi vrsti poleg Violete Tomič sedijo trije še živeči interniranci: Franc Stražišar (levo) ter Dušan Stefančič in Drago Šega.

Govor Violete Tomič na srečanju članic in članic skupnosti internrancev Dachau novembra 2017

Spoštovane interniranke in interniranci, njihovi potomci in prijatelji, tovarišice in tovariši!

Najprej naj izrazim zahvalo za vabilo. Ponosna sem, da sem lahko v vaši sredi, med ljudmi, ki ste zavezani k temu, da ohranjate spomin na del človeške zgodovine, ki se ne bi smel nikoli zgoditi. Vi ste živ spomin in opomin na to, česa vse je sposoben človek, če mu je dopuščeno, dovoljeno, če ga nihče ne ustavi pri uničujočem divjanju in sovraštvu do drugačnosti. Moje najgloblje spoštovanje vsem, ki ste preživeli taborišče Dachau in imate še danes toliko volje in duha, da ste aktivni pri ohranjanju zavesti o tem. Spoštovanje izražam tudi potomcem in vsem, ki ne dopustite, da bi se kdajkoli pozabilo.

Taborišče Dachau, vadbeni center za vsa ostala taborišča, celo nas, ki nismo doživeli grozot 2. svetovne vojne še vedno navdaja z grozo. Težko si je predstavljati trpljenje, ki ste ga doživljali preživeli taboriščniki in taboriščnice, še težje pa si je predstavljati sprevrženost oseb, ki so bili sposobni sočloveku zadati tolikšno zlo. V imenu česa? Katera ideologija lahko en narod zavede tako daleč, da verjame, da so drugi ljudje slabši in da jih je potrebno izbrisati z obličja zemlje, ki je naš edini skupni dom, samo zato, ker so se rodili drugje, v drugi državi, drugem narodu? Ta ideologija

ima ime. To je nacizem, ki je skupaj s svojim bratom fašizmom izbrisal milijone življenj. Po 2. svetovni vojni so zmagovalci po celem svetu jasno rekli NIKOLI VEČ! Zavezali smo se, da se te grozote ne smejo več nikoli ponoviti.

Toda v tem času, ko praznujemo častljivo 70. obletnico zmage nad fašizmom, z grozo ugotavljamo, da ga mogoče niti nikoli nismo zares premagali, temveč smo ga le ustavili, da smo ga le zamrznili za nekaj desetletij! Trenutno je fašizem močnejši kot kadarkoli v času našega življenja, močnejši kot

kadarkoli po koncu vojne. Prav zato je današnje srečanje tako zelo pomembno.

Vsaka gospodarska kriza prinaša dvig nestrpnosti. Zato so po vsem svetu dvignile glavo neonacistične in neofašistične skupine. Svetovni kapital jih podpira in odobrava, prav v vseh državah EU so močne in dobro organizirane skupine grožnja notranji stabilnosti držav.

Evropa, ki je nastala na temeljih antifašizma, danes odobrava neofašistična gibanja, tolerira jih celo v svojih parlamentih.

Tudi pri nas se je od osamosvojitve dalje razpaslo sovraštvo do vsega, kar je bilo lastno bivši skupni državi. Solidarnost, bratstvo, enakost ... te besede so zasmehovane kot nekaj izumrlega, nekaj, kar pripada »totalitarnemu«
sistemu jugoslovanskega samoupravnega socializma.

Skrajne desničarske stranke nas obtožujejo takoimenovanega »levega fašizma«. Obsojanje partizanskega boja in vrednot NOB je postalo del državne

politike, ne le desne, ampak žal tudi tako imenovane sredinske. Danes se otroci v osnovnošolskem programu le dotaknejo teme 2. svetovne vojne, zato ne vedo več, kdo je bil okupator in kdo branitelj, kdo je bil zaveden in kdo zaveden, kdo se je boril za narodovo osvoboditev in kdo je skupaj z okupatorjem prisegel fašizmu in izdajal lasten narod. Mnogi domačini so pristali v taboriščih le zato, ker jih je pokazal domači izdajalec, in ti nosijo neizbrisno krivdo za premnoga uničena življenja. Danes pa imamo celo v nacionalnih medijih polno zagovarjanje grozodejstev nad lastnim narodom, zagovarjanja in opravičevanja izdajstva, blatenja ter norčevanja iz mrtvih in še živečih partizanov. Zavedati se moramo, da zgodovino želijo spreminjati le tisti, ki niso zadovoljni s svojo vlogo v njej! Izdaje lastnega naroda se ne da opravičiti nikoli.

Nikoli ne smemo pozabiti, da je bil NOB tudi socialna revolucija, ki je omogočila obubožanemu ljudstvu, da se je postavilo na noge, omogočilo brezplačno in vsem dostopno šolstvo, zdravstvo, kulturo, zgradilo tovarne, ceste, proge – kar pa so naši oblastniki uspeli v pičlih 20 letih poceni razprodati.

Vi, ki ste v najhujših razmerah znali ohraniti solidarnost, ste se borili ne le za narodovo osvoboditev in enakopravnost narodov, ampak tudi za bolj človečno gospodarsko ureditev, socializem. Zavedamo se, da povojni sistem ni dosegel vsega, kar ste upali in kar bi moral, bilo je veliko nezaupanja,

strahu in travm na vseh straneh, a je vseeno dosegel veliko, zlasti če upoštevamo neugodne okoliščine, vojno škodo (ki jo, mimogrede, Nemčija še do danes ni poplačala, čeprav od nas zahteva dosledno odplačevanje dolgov), če upoštevamo ogromno mrtvih, stalen pritisk kapitalističnih držav in tujega kapitala, ki je na koncu vendarle dosegel svoj cilj, da si podredi socialistične države in si prisvoji skupno premoženje ljudi prek denacionalizacije, lastninjenja, privatizacije, svobodne gospodarske pobude ...

Ob 70. obletnici zmage nad fašizmom naša država ni poslala svoje delegacije na veliko proslavo 9. maja v Moskvi. Še več. Zelo pomenljivo je, da naša država ni podpisala deklaracije OZN proti fašizmu in nacizmu. Še več. V parlamentu redno obravnavamo »Deklaracijo o evropski zavesti in totalitarizmu«, ki nam jo vsiljuje skrajna desnica. Ta deklaracija enači fašizem, nacizem in komunizem, na kar ne moremo pristati.

Naša oportunistična oblast se ne zaveda posledic tega, da brezvestno in brezprizivno podpira politiko NATA, ki seje vojne po svetu. Tako ni podpisala deklaracije o prepovedi nuklearnega orožja. Še več. Ob številnih socialnih stiskah povečuje sredstva za oboroževanje, kar 207 milijonov evrov bomo dali za nove Patrie, zastarelo železo, ki k naši varnosti ne bo prispevala ničesar, in se zavezali, da bomo vsako leto dali 20 % sredstev za orožje. To je razvojna slepa ulica, stagnacija kljub navidezni rasti in podpi-

ranje napačnih priorit. Policija je za 1,6 milijona dobila nov vodni top, ki ga misli uporabiti ob morebitnih demonstracijah nezadovoljnih državljanov.

Politični razred, tako ameriški kot evropski, nima nobenega razvojnega programa, temveč le program za ohranjanje in povečanje privilegijev, kar povečuje neenakost in revščino ter postaja gojišče rasizma in sovraštva.

Reke beguncev, ki že nekaj let prihajajo v Evropo, so ena od neposrednih otipljivih posledic neofašizma. Svetovna vojna, ki jo bije novi fašizem, ima vrsto pojavnih oblik. Ena od teh so že omenjene reke beguncev, ki so posledica oboroženih spopadov in ekonomskih stisk. Pri tem pa tudi mi nismo nedolžni, saj smo del formacije NATA, ki povzroča oborožene spopade po svetu zaradi ekonomskih interesov peščice.

Intenziviranje sovražnega govora tako v klasičnih medijih kot na družabnih omrežjih je še ena pojavnost oblika prodiranja novega fašizma v vse pore vsakdanjega življenja. Politizacija množic s podpihovanjem sovraštva do marginalnih skupin, do tujcev, do drugačnih, do drugače mislečih povzroča stalne napetosti v družbenem okolju in preusmerja pozornost od ključnih dogajanj. Ta pa so ekstremno koncentriranje dobrin in kapitala v rokah maloštevilnih posameznikov in korporacij na eni strani ter na drugi pojav vse večjih množic v revščini. V Sloveniji že 25 % prebivalstva živi na meji revščine ali pod njo.

Plače so prenizke, zato jih je potrebno dvigniti na ustrežno raven, saj bi mesečni dohodek vsakega zaposlenega moral zadostovati vsaj za dostojno življenje.

Nizke plače posledično povzročajo prenizke pokojnine, zato mnogi upokojnenci, ki so gradili to domovino, danes živijo lačni in v mrazu. To je popolnoma nedopustno za državo, ki ima v Ustavi zapisano, da je socialna država!

Morda najpomembnejši obraz novega fašizma pa je prisila finančnih oligarhij, da se suverene države zavežejo k tako imenovani politiki varčevanja. Neizvoljene, od mednarodnega kapitala postavljene osebe zahtevajo skrajno zmanjševanje izdatkov za javne službe in krčenje skupnostnih dobrin. Nalagajo razprodajo državne lastnine po sramotno nizkih cenah korporacijam, ki jih servisirajo vedno bolj na očeh javnosti. Navidezna finančna pomoč državam v stiski se je izkazala za reševanje bank, ki so nekaj let pred tem s poceni denarjem in s pomočjo nacionalnih finančnih oligarhij le-tem izročile države v finančno suženjstvo. Nesporen dokaz teh potez je dejstvo, da so v

Sloveniji v letih 2008–2013 več kot 17 milijard evrov zasebnega dolga neoliberalne vlade preliče v državni javni dolg in tako izročile Slovenijo v program zategovanja pasu na milost in nemilost neizvoljenim uradnikom in predstavnikom finančne oligarhije.

Sedanja ureditev Evropske skupnosti omogoča prevlado finančnih oligarhij in ekstremnega neoliberalizma, kar dejansko je novi fašizem.

Neoliberalni kapitalizem ogroža človeštvo tako z ropanjem in siljenjem v revščino večine prebivalcev planeta kot tudi z uničevanjem okolja z izrabljanjem naravnih danosti in virov za doseganje čim večjih dobičkov. V ta namen izkorišča lokalne vojaške spopade, povzroča reke beguncev, brez zadržkov uničuje okolje, naravno in kulturno dediščino.

In če vse skupaj pogledamo kot enoten mozaik, vidimo svetovno vojno, ki jo bijejo korporacije in finančne oligarhije pod zastavo fašizma proti človeštvu in planetu.

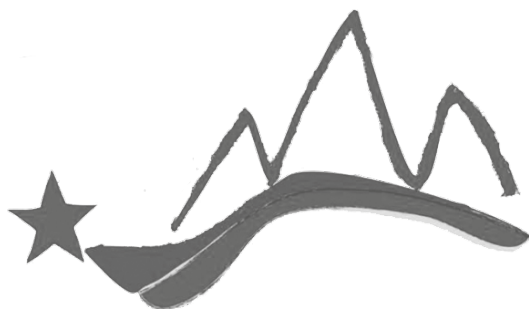
Nam, ki se borimo proti temu, pravijo, da plavamo proti toku.

Sporočamo jim, da bomo še vedno plavali proti temu toku, dokler se tok ne obrne in postane močna, deroča reka. Vzor ste nam ravno vi, saj je leta 1941 vse izgledalo strašno in brezizhodno, pa se je peščica zavednih in srčnih ljudi vseeno odločila zoperstaviti se velikemu zlu in eni najmočnejših armad tistega časa. Obrnili ste tok, zdrobili verige in odprli perspektivo za resnično boljši svet. In tako bo spet in spet, kajti življenje se obnavlja in je večno, ljubezen je močnejša od sovraštva, sočutje je močnejše od jeze, odpuščanje je močnejše od maščevanja.

Torej zgodovina ne proizvaja samo problemov, ampak tudi rešitve zanje, saj je vsaka kriza velika priložnost za učenje.

Tovarišice in tovariši, spoštovani člani skupnosti internirancev v Dachau. Nikoli ne smemo pozabiti zaveze, da se zlo, ki ste ga doživeli, ne sme nikoli več ponoviti. Za preživetje človeštva in planeta moramo izkoreniniti fašizem v vseh njegovih pojavnih oblikah.

Smrt fašizmu – svoboda narodu!

Dr. Mirjana Nastran Ule

Ne vzpodbujajte zavisti in sovraštva!

Sredi devetdesetih let je bila pri nas zelo aktualna razprava o nacionalnem interesu. Na vprašanje, kaj je nacionalni interes, sem novinarjem odgovorila, da je zame nacionalni interes predvsem to, da ljudje zaupamo svoji državi in njenim institucijam, da se počutimo dobro in ohranjamo dostojanstvo ter medsebojno spoštovanje. Danes lahko ugotovim, da pri nobeni od teh pomembnih državljskih procesov nismo uspeli. Predvsem je problematičen upad splošnega zaupanja v državo in njene institucije, kar pomeni upad zaupanja v skupnost, prihodnost, tudi smisel življenja, če hočete.

Živimo v težavnih časih. To je čas lomov družbenih pa tudi moralnih sistemov. Lažje se v tem svetovnem kontekstu znajdejo države s stabilnimi družbenimi razmerami in z mednarodnim ugledom. Problem naše tranzicije ni samo neuspešna ekonomska prenova, ampak tudi to, da nismo uspeli pridobiti niti zaupanja v širšem evropskem (oz. svetovnem) prostoru, niti zaupanja navznoter med državljani in državljanke. Nismo uspeli ohraniti civilnodružbene samozavesti in angažiranosti, s katero smo vstopili v tranzicijo.

Že nekaj časa javnomnenjski podatki kažejo visoko stopnjo splošnega nezaupanja med državljani in državljanke do države in družbe. Izguba temeljnega zaupanja v družbo je usodnega pomena za uspešno delovanje tako družbe kot posameznikov v njej. Občutek splošnega zaupanja je pomemben mobilizacijski dejavnik in pomembna podlaga temeljne varnosti vsakega človeka. Je tudi eden od izrazov zaupanja ljudi v življenje in samih vase ter subjektivna obramba pred grožnjo socialnega kaosa.

Kot edina stabilna in zaupanja vredna institucija v Sloveniji se kaže družina. Zato se ljudje v Sloveniji vse bolj zapiramo na otoke zasebnosti. Posledica tega civilnodružbenega privatizma je hitro zadovoljevanje s povprečnimi dosežki in nepripravljenost na soočenja s kompleksnimi problemi, konflikti, izzivi sodobnega sveta.

Zato so javnomnenjski podatki, da smo ljudje v Sloveniji izgubili temeljno zaupanje v državo in družbo, dramatični. Govorijo nam o tem, da se ljudje v Sloveniji pogosto ne najdemo v danih razmerah in ne vemo, za

kaj naj se zavzemamo in kako naj se odločamo. Edino področje, kjer se dogaja zelo živahno in dokaj neovirano izražanje nakopičenih negativnih čustev, strahov, sovraštev, so razni anonimni blogi v elektronskih medijih.

Že nekaj časa se spreminja razmerje med politiki in državljani. Predvsem se dogaja spreminjanje državljanov v davkoplačevalce. To je v nasprotju z idejo aktivnega državljanstva. Ko državljani postanemo zgolj davkoplačevalci, se naše odgovornosti do države nekako izgubijo. Država predstavlja

bolj ali manj le servis različnih uslug, ne pa izvor ali izraz kake skupne identitete.

Kriza tega sistema nastopi, kadar bi morali državljani reagirati tako, da se odločamo na podlagi skupnih vrednot, ki jih predstavlja ali brani država. Teh pa ni nikjer več, ker jih je izpodrinil pragmatičen, celo ciničen odnos politikov do državljanov in obratno. To so družbeni razlogi za stanje duha v slovenski družbi. To so plodna tla za širjenje raznih populističnih rešitev.

Najprej žica pa Zakon o tujcih pa izgon mlade družine! Zdi se, da so država in politiki, ki z njo upravljajo, zgubili moralni kompas. Nam državljanom in državljanke pa se vedno bolj ožijo prostori svobode in človekovega dostojanstva. Kaj pravzaprav oblast s temi dejanji sporoča državljanom in državljanke? Da ji je kaj malo mar za etično načelo, ki ga vsebujejo vsi temeljni etični kodeksi s Svetim pismom vred, da drugemu ne stori tega, česar ne želiš, da bi drugi storili tebi. Nasprotno, sporoča, da lahko storiš vse hudo drugemu, tudi če je ta izmučen, nemočen, samo da je – tujec.

Kdo pa je tujec? Lahko tudi kdorkoli izmed nas v določenih situacijah. V družbi mladih smo tujci starejši. V družbi moških smo tujke ženske. V družbi zaposlenih so tujci nezaposleni. V družbi bogatih so tujci revni ... Taka oblastniška dejanja v Sloveniji odpirajo prostor za širjenje zavisti in sovraštva. To pa je zelo nevarno. Znani

nemški družbeni teoretik Max Horkheimer je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja opozoril, da leži v modernih družbah psihološki izvor predsodkov in izbruhov nacionalističnega sovraštva ravno v potlačenih strahovih in v zavisti ljudi. Nastane kot posledica pomanjkanja življenjske radosti zaradi materialne bede ali še bolj zaradi socialne in kulturne bede. Zavist postane za mnoge ljudi temeljno življenjsko občutje in čusto. Zavist je zelo razdirajoče čustvo. Je hujša kot sovraštvo in tudi bolj nepomirljiva od njega ter vodi v predsodke, če je odprt prostor zanje.

Ljudje v vsakdanjem življenju podlegamo različnim predsodkom. Vendar so ti predsodki speči, ne delujejo, če za to ni posebnih zunanjih spodbud. Če pa se družbene razmere zaostrijo in se začne politični razvoj, ki širi strah in omejuje svobodo, potem se začne množično širjenje predsodkov. Blodne predstave se zgostijo v nevaren plaz, ki lahko povzroči veliko zla. Proces je podoben širjenju epidemij, neke vrste socialni okužbi. Zdi se, da je tedaj ljudem dovoljena vsaka bolesta projekcija lastnih težav na ustrezne, politično in ideološko označene (stigmatizirane) žrtve družbenih predsodkov.

In ne slepimo se, da v sodobnih kulturah, kjer imamo polna usta demokracije in človekovih pravic, ni predsodkov. Raziskave predsodkov kažejo, da se je v sodobnih družbah zgodil le premik v načinu izražanja predsodkov. Tradicionalne pred-

sodke postopno nadomeščajo »moderne« predsodki, ki so bolj »prilagojeni« ideji človekovih pravic in svoboščin. Za moderne predsodke je značilno, da se antipatija do določenih družbenih skupin ne izraža več neposredno, kot je to veljalo za tradicionalne predsodke, ampak prikrito. Medtem ko so ljudje nekdanj predsodke izražali v neposrednih stikih s člani drugih družbenih skupin, se danes kažejo predvsem skozi izogibanje stikom z njimi, hladni distanci do drugih in drugačnih.

Gre pravzaprav za novo obliko predsodkovnega mišljenja, izražanja in delovanja. Temelji bolj na favoriziranju pripadnikov svoje skupine kot pa na diskriminaciji tuje. Tipična sodobna oblika izražanja kakega predsodka je: »Nič nimam proti beguncem in tujcem, toda ...«, pri čemer besedi »toda« sledi kako navidezno splošno dejstvo, ki meče dozdevno slabo luč na tujce, na primer: »Mnogi živijo na račun socialnih podpor in se izogibajo delu.« Sodobni rasizem se v zahodnih družbah raje sklicuje na povezanost naroda z redom in mirom, zagotavljanjem svobode, zakona in odgovornosti, bojem proti kriminalu ali bojem proti terorizmu kot pa na razlike med kulturami, etničnimi ali družbenimi skupinami. V tovrstnem govoru je majhen korak od »begunca« k »teroristu«. Skratka, pripadnost določeni manjšini se izenači z določenim problemom.

Značilnost modernega rasizma je, da se dobro povezuje celo s sklicevanjem na človekove pravice, na primer na pravico do

varnosti itd. Tako se zdi rasizem bolj kultiviran. Nosilci tovrstnih predsodkov opravičujejo svoje predsodke pred javnostjo in pred seboj z domnevno vse bolj »zahtevnimi« manjšinami, ki »ogrožajo svoboščine in pravice ljudi«, na primer pravico do varnega življenja ali do varnega gibanja, in ki živijo na račun davkoplačevalcev itd.

Dominantni socialni predsodki in rasizmi imajo svojo dokaj jasno vlogo opravičevanja sveta, to je konkretnih razmerij moči, privilegijev in diskriminacij. Zato predsodki podpirajo, racionalizirajo in legitimirajo obstoječi status quo v dani družbi. To je njihova ideološka funkcija. In če jih odkrito podpirajo oblastne strukture, potem ni meja zanje in za nove družbene delitve, izključevanja, napetosti in nasilja.

Če politika ta pritisk ljudi presmeri navzven, če javno določi objekte sovraštva, nasproti katerim je dovoljeno izražanje sovražnih čustev, potem pride do množičnega asocialnega vedenja. Družbeni predsodki omogočajo ljudem, ki jim čustveno zapadejo, da v svojih očeh znižajo etično raven žrtev predsodkov, da vidijo objek-

te predsodkov v razčlovečeni perspektivi. Potem se zdi, da je sleherno nasilje, sleherno zlo upravičeno, saj objekti predsodkov ne uživajo človeškega dostojanstva. Tisto, česar si človek ne drzne storiti osebam ali institucijam, ki stojijo nad njim, si »upa« storiti osebi, ki je na tak ali drug način označena za »nevredno«. To je izkušnja taboriščnikov Dachaua in vseh koncentracijskih taborišč 2. svetovne vojne.

Dejanja, kot so nedavni poskus izгона sirskega begunca in še prej begunske družine, postavljanje bodeče ograje in sprejemanje (proti)begunskega zakona, so nevarna. Najprej so nesprejemljiva sama po sebi kot izraz neetičnega ravnanja oblasti (ne le vlade, ampak tudi parlamenta, političnih strank in pravnih institucij). To je za vse, ki skušamo v resnici, ne le verbalno, združevati demokracijo in etično zavest, preprosto nesprejemljivo. Predvsem pa je zelo nevarno početje, ki lahko preraste v neobvladljiv plaz izključevanja, sovraštva in nasilja do »drugih« in »drugačnih«, ki se slej ko prej obrnejo tudi zoper nas same, podobno, kot se je že tolikokrat zgodilo v zgodovini.

Argument »manj svobode za več varnosti« ne pomeni slabšanja pogojev le za »njih« (prišleke, migrante, begunce). To pomeni več nadzora, omejevanja svobode tudi za nas. Zato apeliram na nosilce oblasti in moči v Sloveniji, ne manipulirajte s čustvi sovraštva, jeze in zavisti! Ne razvijajte paranoidne mentalitete v Sloveniji!

Kaj torej potrebujemo za večje zaupanje državljanov in državljanek? Potrebujemo sodobno državo, ki bo pravična in spoštljiva do vseh državljanov in državljanek ter ne bo izključevalna. Potrebujemo skupnost, ki bo temeljila na dostojanstvu vseh ljudi in ne bo klientelistična. Potrebujemo razvoj, ki bo temeljil na znanju in sposobnostih ljudi in ne na statusih, moči in prestižu. Potrebujemo torej državo, ki ji bo mar za vse državljane in državljanke, da bodo državljani in državljanke imeli (za)upanje v življenje, v prihodnost, da bodo videli smisel v delovanju tudi za javno dobro, ne samo za svojo osebno korist. Da bomo gradili na sodobni državljanski identiteti, ki bo samozavestna in svetovljanska. Bodimo pozorni na to v prihodnjih predvolilnih mesecih.

Vesna Brenholc

Obisk taborišča Auschwitz, maj 2016

Konec aprila 2016 sem se skupaj s starši udeležila tridnevnega izleta na Poljsko, ki ga je organizirala Skupnost internirancev Dachau. Namen izleta je bil ogled koncentracijskega taborišča Auschwitz. Ker sem se vedno zanimala za zgodovino, sem se izleta veselila.

Takrat sem imela sedemnajst let ter obiskovala drugi letnik srednje šole. Vse, kar sem vedela o taborišču, sem prinesla iz šolskih klopi, učbenikov ali pa videla v igranih filmih ter dokumentarcih na televiziji. Vedela sem, da je to taborišče iz 2. svetovne vojne, najbolj kruto ter grozljivo, poznala sem tudi število žrtev, več kot 1,1 milijon. Pri takem ogromnem številu ljudi kar izgubim predstavo, zato si bolj podrobnih pričakovanj o tem, kaj vse si bomo v taborišču ogledali, nisem postavljala.

Ko smo prispeli do taborišča, je bila v zraku že posebna energija, ne ravno pozitivna, saj smo vsi vedeli, da si ne bomo ogledovali kakšnih lepih umetnin velikih umetnikov, ampak se bomo od blizu ter podrobneje spoznali z grozovitimi dejstvi, se sprehodili po kraju, kjer se je preveč nedolžnih srečalo z usodo, ki je niso zaslužili. Na začetku ogleda nam je vodič povedal nekaj dejstev o številu žrtev, ustanovitvi taborišča, datumih, vsi skupaj smo na hitro ponovili nekaj podatkov, ki smo se jih naučili v šoli in že ti so dovolj pretresljivi, da so sprožili tišino med nami, saj je vsak po svoje pri sebi premeleval slišano. Ko se sprehajamo po hodnikih muzeja, na stenah visijo fotografije, ki pa so veliko bolj osebne in se človeka neperimerljivo bolj dotaknejo kot samo številke. Na obrazih ljudi ni opaziti nobenega pozitivnega

čustva, le strah, saj so vedeli, da jih ne čaka nič lepega. Najbolj so mene in večino obiskovalcev ganile fotografije otrok, saj so to majhna razigrana bitja, ki potrebujejo veliko ljubezni, ki ne poznajo sovraštva, kaj šele, da bi razumeli, kaj se dogaja. Najverjetneje so ti otroci pričakovali, da bojo se s svojimi družinami še isti dan vrnili domov, nazaj k svoji vsakdanji igri, a žal temu ni bilo tako. Ogled nadaljujemo do ogromnih vitrin, v katerih je ogromno zbranih osebnih predmetov, kot so čevlji, torbe, posoda, kozmetični pripomočki, oblačila ... Tukaj se obiskovalec najbolj postavi v položaj žrtev ter dobi občutek o prevelikem številu ljudi, ki so tam izgubili življenje. Seznanjeni smo bili tudi s tem, kdo so bili odgovorni za vsa grozljiva dejanja v koncentracijskih taboriščih, in spoznali, da so to bili posamezniki, ki so bili zelo izobraženi, inteligentni in so vse svoje bogato znanje na žalost uporabljali na način, ki je vse prej kot sprejemljiv. Po ogledu muzeja smo še si ogledali plinsko celico ter krematorij, tudi tukaj je večino časa prevladovala tišina, saj smo hodili po prostorih konca. Po obisku koncentracijskega taborišča je sledil ogled uničevalnega taborišča, ki se nahaja približno 3 km stran.

Ko sem prej omenjala fotografije žrtev, ne morem mimo občutkov ob pogledu na tiste,

ki so prikazovale internirance približno moje starosti. S temi sem se najbolj poistovetila, saj se mi je takoj porodilo vprašanje, kako bi se v njihovi koži znašla jaz. Odgovora na to vprašanje enostavno nočem poznati. Zavedala sem se, da nisem v njihovi koži, in ob tem občutila olajšanje in še večjo hvaležnost, ker imam svobodo in življenje, ki sta njim bila odvzeta. Ker rada na stvari pogledam s pozitivnega zornega kota, sem ob premišljevanju o videnem in slišnem prišla do zaključka, da je tisti glavni občutek, ki ga nesem seboj, pozitiven – namreč hvaležnost, ki sem ga odnesla domov in ga še vedno nosim v svoj vsakdan. Tako je lažje in lepše preživljati dneve in sprejemati izzive, ki jim ljudje prevečkrat rečemo obremenitve. Treba je zajemati z veliko žlico, dokler nam je ta na voljo. Spoznala sem tudi to, da je takšno preteklost potrebno poznati, jo obsojati in zato skrbeti, da se kaj takega v prihodnosti ne ponovi. To lahko storimo samo tako, da podobne misli širimo med ljudi okoli nas in ne nehamo delati sami na sebi, ker samo mi sami smo tisti, ki se lahko spremenimo.

Da sem se udeležila izleta, mi ni žal, saj je name obisk Auschwitz naredil velik vtis, in prepričana sem, da si bom kakšno podobno taborišče še ogledala v prihodnosti.

Vesna Dobre

Visoka cena svobode

9. septembra 2017 smo se člani SID prvič udeležili vsakoletnega srečanja preživelih bivših taboriščnikov, njihovih svojcev, prijateljev ter vseh, ki se jim zdi pomembno, da se ohranja spomin na žrtve Taborišča Kampor na otoku Rabu.

V tem taborišču je v letih 1942 in 1943 trpelo, umiralo in upalo 15.000 slovenskih in hrvaških domoljubov. Med njimi je bilo tudi 1.200 otrok. Več kot 4.500 internirancev je umrlo zaradi bolezni, lakote, mraza in vročine, od tega 1.433 Slovenk, Slovencev in njihovih otrok.

Prireditve sta pripravili TO Rab, ki deluje v okviru Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja pri ZZB NOB Slovenije, in Občina Rab. Slovesnost ni bila namenjena samo spominu na težke dni naše skupne preteklosti, temveč tudi povezovanju in ohranjanju prijateljstva dveh narodov – hrvaškega in slovenskega. Tema številnih govorni-

kov je bila pomembnost ohranjanja resnice in opozarjanja, naj se zgodovina ne ponovi.

Predsednik TO Rab Herman Janež ml. je v imenu članov odbora izrekel zahvalo tako prebivalcem Raba kot Občini Rab, da vsa leta tako pozorno skrbijo za spominski park oz. pokopališče.

Župan Občine Rab Nikola Grgurić je poudaril, da prebivalci otoka nikoli ne smejo pozabiti, kaj so doživeli, in da spomin ne nosi le spoznanja, ampak tudi odgovornost.

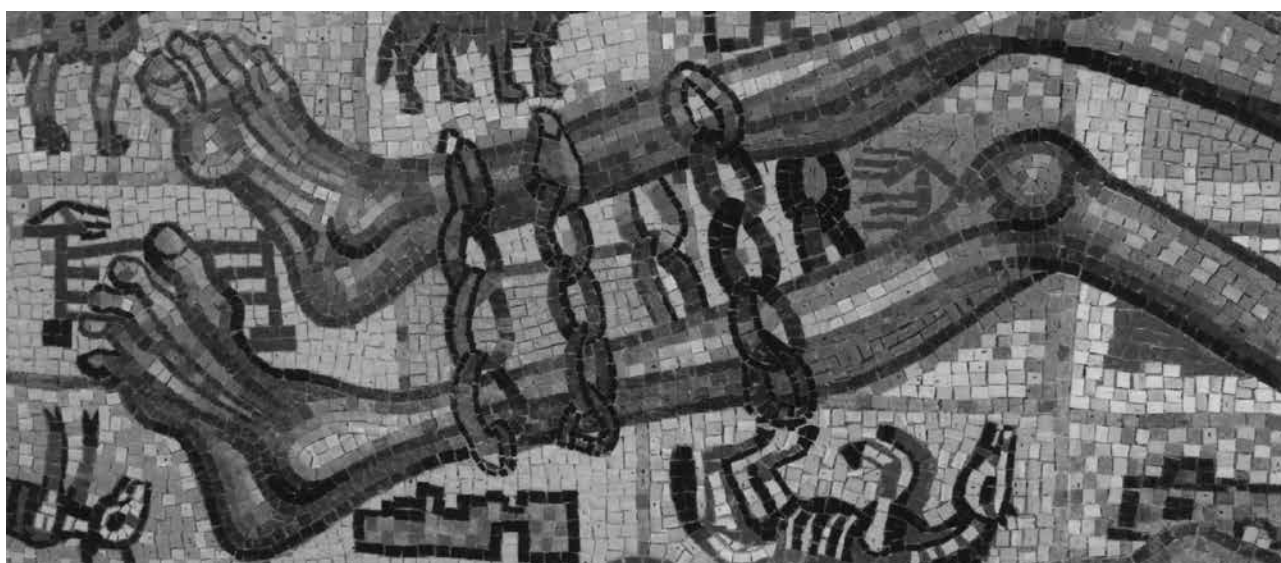
Kot govornica se je na svečanosti predstavila tudi Njena

ekselenca dr. Smiljana Knez, veleposlanica RS v RH, položila cvetje in prisotnim namenila nekaj besed o pomembnosti ohranjanja spomina.

Prireditve pa so s pesmijo popestrili Klapa Eufemija ter pevec Tone Habjan in harmonikar Nejc Jemec, ki sta poleg slovenskih in hrvaških zapela tudi judovsko pesem.

V imenu članov SID smo Vesna Dobre, Doroteja Hrvatič in Franci Razboršek pri obelisku položili cvetje in prižgali svečke, ki nam jih je podarilo podjetje EMMA iz Lesc na Gorenjskem. Prav tako smo prižgali svečke pri spomeniku, ki spominja na ženski del taborišča Rab.

Verjamem, da se tudi letos jeseni 2018 udeležimo te svečanosti.

Nikdar več ...

*Glej zarjo svobode,
ki zažari v trpki svetlobi
v duši trpečih,
kot blazna resničnost
na žrtvenih plečih.*

*Goli in bosí,
premraženi, lačni,
bili so to časi
hudi, temačni
kot dnevi oblačni.*

*Na hrbtih nosili so težka bremena,
za njimi krvniki
kot divja plemena
tepli, morili kot razjarjeni psi,
brez kančka sramote, brez slabe vesti.*

*Človek človeku povzroča trpljenje;
kdaj bo ljubezen preplavila svet,
da bo naš cilj
ljubiti življenje?*

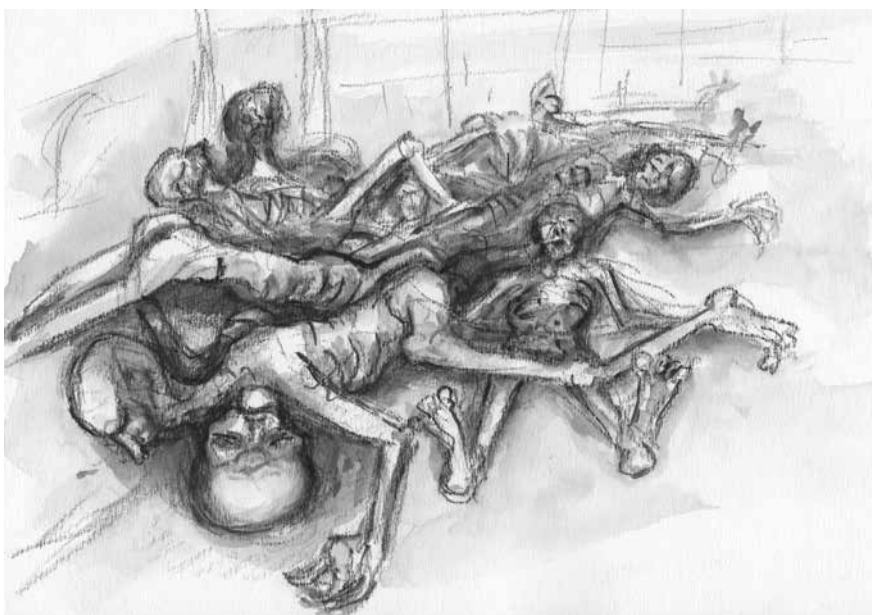
*Gradili so ceste, gradili mostove,
gradili predore za nove rodove,
kopali so jarke za svoje grobove,
a se niso ozrli na sovražnikov trop
podivjanih podob.*

*Ko nimaš več duše,
nimaš življenja,
le srd v očeh,
ne čutiš trpljenja
v temnih nočeh – brez upanja.*

*Apel za apelom, dan za dnem.
Mlačna voda, košček kruha
trikrat na dan,
skorja suha
ustrahovanim ljudem.*

*Svet, pa kljub temu, navdaja pohlep.
Stremi za dobroto,
za več in še več,
pozabi na bolečino – ČLOVEŠTVA,
da – NIKDAR VEČ.*

D. Hrvatič, november 2016

Otroci vojne

*Pili smo žalost v mleku,
gledali solze v očeh,
koliko gorja je v človeku
pustila vojna v teh dneh.*

*Prali možgane so našim ljudem,
teptali jih v blato nizkotno,
pretepali, mučili dan za dnem
s sovraštvom in jezo togotno.*

*Odrasli smo sami kot vojne sirote
brez sredstev, ljubezni, očetove roke,
sedaj pa nam sodijo razne porote
in kažejo s prstom na vse nas, otroke.*

*Ostali smo trdni v viharju življenja,
trmasto gledamo v tujčev obraz,
a spomnili vedno se bomo trpljenja,
zato naj bo zanj to večni poraz.*

Na Čepnu nas je bilo 10.

D. Hrvatič, oktober 2017

Vojne grozote

*Vojne grozote
rušijo svet;
danes na vzhodu,
jutri na jugu
zgodovina kriči;
na vsakem vogalu,
a velikanov
ne izuči.*

*Kot svet bil bi njihov,
se pulijo zanj,
ni mar jim ljudi
ne starih spoznanj,
da svet smo mi vsi.*

*Le človek je temelj
vsake države –
pred zakoni elite
in pred člani ustave:
"Zato ga spoštuj!"*

*S krvjo prepojena
je vsaka ped zemlje,
na njej bodo zrasli
novi gozdovi,
z listjem prekriti,
pod njim grobovi,
ki kličejo k spravi
vse dobre ljudi.*

*Prebujeno veselje
naj umiri to strast
po ubijanju, moriji
in po krivici –
naj ljubezen ponudi
roko pravici.*

*Tako bi želeli
tu vsi pokopani,
ki dali so svoja
mlada življenja –
za srečo, ljubezen
svojih ljudi –
za narod, državo,
za nam lepše dni.*

D. Hrvatič, maj 2017

Spoznal sem brata

*Nad taboriščem Dachau je lebdel grozeč oblak,
vonj po sežganem mesu vdiral je v barake,
na stražnem stolpu pihal je v piščal SS vojak
in s puško meril na človeške okostnjake.*

*Pred barakami so ležali kupi mrtvih siromakov,
izbuljenih oči brez solz, ki tožijo iz odprtih lobanje,
o hrepenenju po svobodi, o krutosti nacističnih vojakov,
ki jim storjen zločin je bil pogoj v napredovanje.*

*Imela z bratom sva številki šestih mest,
njegova je bila na hitro prepoznavna,
razporejen sem bil v rajon močvirskih cest,
brat kot žival za medicinske preizkuse dr. Brauna.*

*Minevali so dnevi, tedni, dolgi meseci brezupa,
prezebli, lačni smo vlačili težki valjar po cestišču,
neštetokrat sem si želel popiti čašo strupa,
saj bil sem le številka in ne človek v taborišču.*

*Na roki so mi pili kri z malarijo okuženi komarji,
s podhlajanjem telesa sem prestajal nepopisno bolečino,
na kraju so me dali mojega življenja gospodarji
v »Sonderkomando«, posebno krematorijsko skupino.*

*V izmenah noč in dan sem polnil krematorijevo žrelo,
umazana, goreča trupla so zlovešče prasketala,
iz dimnikov peči je kot vulkan rdeče zažarelo,
pepel kosti, človeškega mesa mi polnil je srce, dihala.*

*Težko, le včasih sem spoznal umrle sotrpine,
SS-ovske zveri so jih spreminjale v nakaze,
od bičanja številne, črvov polne gnojne brazgotine
so jim zmaličile nekdanj ponosne, dostojanstvene obraze.*

*Nekoč, kot da bi slutil, sem obrnil truplo mrtvega trpina,
na njega presušeni roki sem zagledal bratovo številko,
kakor da sanjam, me obšla je mrzlo-topla bolečina,
tresoč sem ga objel, pobožal nežno, nežno kot cvetočo bilko.*

*Pred krematorijevo odprtino je spokojno ležal mrtvi brat,
bil je le kup štrlečih udov in napetega trebuha,
a vem, pred smrtjo so razpokana odprta usta zadnjikrat
v življenju prosila: »Kruha ..., kruha ..., kruha.«*

*V obupnem joku sem potisnil brata med plamene
v trenutku se je spremenil v oblak pepela,
bil bi srečnejši, da je brat potisnil v ogenj mene ...
Oprosti mi, odpusti, dragi brat, to kruta vojna je hotela.*

Tone Šepec

Pesem je napisana v spomin bratoma Gustlnu in Ludviku Demšarju iz Rakeka.

Ali Žerdin, urednik Sobotne priloge Dela

Jože Marčan, 1923–2017

Slovo legende športa, svobode, resnice

V 95. letu starosti je umrl Jože Marčan. V slabem stoletju življenja je preživel Gonars, Dachau, slovenske zapore. A od blizu je spremljal tudi zmage na športnih terenih. In še pomembnejše – osebne zmage.

Jože Marčan je bil plavalec, orodni telovadec, smučar, smučarski tekač, smučarski skakalec, tenisač, ukvarjal se je s konjeniškim športom, delal je za slovenski hokej, za košarkarski klub Železničar, skoraj štiri desetletja tudi za Planico.

Ob 90. rojstnem dnevu mi je pripovedoval, da je na stotine ljudi naučil smučanja. Na stotine ljudi je naučil tenisa. In množice športnikov je vodil na tekmovanja, turneje, treninge. Ko so bila v Ljubljani evropska ali svetovna tekmovanja, je bil Jože med organizatorji. Oboževal je svojo kobilo Bibo. »Nikdar nisem uporabil biča. Nikdar nisem uporabil ostrog,« mi je govoril.

Pripovedoval mi je, kako je ekipo košarkarjev Železničarja peljal v Tuzlo. Šlo je za biti ali ne biti. Če bi njegova ekipa izgubila za več kot 25 točk, bi izpadli iz lige. Ko Jožeta niso pustili k zapisnikarski mizi, je vedel, da bo šlo nekaj narobe. In potem so ekipo Železničarja okradli. Kradli so sodniki, kradla je zapisnikarska miza, Jožetovo ekipo so vandalsko obmetavali. Ko je videl, kaj se

dogaja, je svojim fantom naročil, naj zapustijo igrišče. Ni prenesel kraje, ni prenesel goljufije, ni prenesel poniževanja članov njegove ekipe. Ekipa je sicer izpadla iz lige, a poniževanje in vandalizem sta bila za Jožeta, ki je bil predan načelom ferpleja, slabša možnost kot izpad iz lige.

Jože Marčan je bil skoraj štiri desetletja predan planiški delavec. Ker je govoril šest ali sedem jezikov, je sprejemal športnike, skrbel za prevoze, nastanitev, protokol. Leta 2005 je prejel Bloudkovo plaketo za življenjsko delo v slovenskem športu tudi zaradi vsega dobrega, kar je naredil za Planico. Ko pa ga je smučar Jure Košir predstavil znancu in povedal, da je Jože Marčan legenda slovenskega športa, mu je to pomenilo skoraj toliko kot Bloudkova plaketa.

Vendar je bil Jože Marčan tudi legenda boja za svobodo. Za Osvobodilno fronto je začel delati leta 1941, ko se je začel šolski pouk. Razpečeval je ilegalni časopis. »Takrat bi me na Miklošičevi lahko ustrelili. Za pasom sem imel skrit kup časo-

pisov, Slovenskih poročevalcev, pa so me ustavili,« mi je pripovedoval. Dva agenta sta mu prebrskala aktovko. Slovenskih poročevalcev, ki jih je skrival za pasom, nista opazila.

Jožeta, borca za svobodo, so zaradi sodelovanja z Osvobodilno fronto italjanski okupatorji poslali v taborišče Gonars. Po osvoboditvi Gonarsa je šel v partizane. A so ga Nemci zajeli in poslali v Dachau.

V taborišču je bil med drugim bolničar. Nekega dne je v Dachau prišel transport živih okostnjakov, judovskih taboriščnikov. Komanda je bila jasna: kdor ne bo mogel prehoditi poti od vlaka do taborišča, gre v krematorij. Jože in njegov tovariš – Saša mu je bilo ime – sta sklenila, da bosta prišlekom pomagala. Vsak je v naročje vzel enega živega okostnjaka. »Nesel sem ga in si rekel: 'Jože, zdaj boš pa rešil življenje.'«

Tedaj je na Jožeta skočila tifusna uš. Ko je rešil življenje, je sam hudo zbolel. A je tifus preživel. Preživel je zato, ker je bil športnik. Preživel je zato, ker je ruski sotrpin Viktor zanj tvegala življenje. Nekje je sredi koncentracijskega taborišča našel konzervo kompota. In jo podaril oslabelemu Jožetu. Ko je Marčan v Planici srečeval ruske skakalce, je želel prek njih poiskati Viktorja, da bi se mu zahvalil. A ga ni našel.

Ko so zavezniki osvobodili taborišče Dachau, je imel 40 kilogramov. Pred dvema letoma ga je Zveza borcev počastila z zlato plaketo.

Po vrnitvi iz taborišča je bil Jože med pobudniki ustanovitve Ekonomske fakultete. Delal je in študiral. Tri leta po vojni, po Gonarsu in Dachauu, se je njegovo življenje še enkrat postavilo na glavo. Pod pretvezo, da je v taborišču sodeloval z gestapom, ga je aprila 1948 aretirala Udba. Da bi v priporu ohranil razum, si je iz drobtin kruha izdelal šahovske figurice in igral sam proti sebi. Šest metrov pod zemljo je recitiral. Prešerna, Aškerca, Gregorčiča. In telovadil. Jožetu Marčanu so sodili na enem od dachavskih procesov. Tožilec je zanj zahteval smrtno kazen. Jože je bil do zadnjega prepričan, da gre za nesporazum. »Kaj naj priznam? Da sem se boril za svobodo?« je odgovoril udbovcu, nekdanjemu sošolcu, ko ga je ta prepričeval, naj prizna krivdo, ker bo za vse bolj enostavno.

Ko je bil obsojen na tri leta zapore in odvzem državljanstvih

pravic, je zajokal kot otrok. A se ni vdal. Ob podpori direktorja zavarovalnice, za katero je delal, je vse moči vložil v obnovo postopka. Šel je na Centralni komite, da bi se pritožil, a so mu povedali, da bi njegovo pritožbo obravnavali le, če bi bil v partiji. Ni bil v partiji. Potem je šel na sodišče. In šel je na tožilstvo, k Mitji Ribičiču. Povsod je opisal krivico, ki se mu je zgodila. In dosegel je neverjetno. Dosegel je obnovo procesa. »Največja dvorana ljubljanskega sodišča je bila povsem polna,« mi je pripovedoval. V glavi je imel govor, ki bi ga povedal, ko bi na sodišču dobil besedo. A proces se je hitro končal. Tožilec Živojin Prosenec je le suhoparno sporočil, da umika vse obtožbe. Potem je Jožetu čestital za zmago. Jože ni dobil priložnosti, da bi povedal svoj govor. A zadoščenje je začutil tudi ob spontanem aplavzu, ki se je razlegel v dvorani.

Čeprav je bil Marčan sodno rehabilitiran, je trajalo desetletja, da je resnica o montiranih dachavskih procesih in usmrtyah njegovih sotrpinov prišla do slehernika. Dokler resnica ni prišla do vseh, se je moral Jože, legenda boja za svobodo, boriti še za resnico. Bil je zadnji pričevalec o dachavskih procesih. Od Jožeta Marčana smo se poslovali v senci Plečnikovih Žal. Detajle za Plečnikove Žale je izrisal Vlasto Kopač (1913–2006), ki je bil leta 1948 prav tako obsojen na dachavskih procesih.

Tudi zaradi Jožeta Marčana ljudje danes poznajo zgodbe, ki se ne smejo več ponoviti. Vedo

za trpljenje ljudi pod fašizmom in nacizmom. Vedo za Dachau. In vedo za dachavske procese. Objavljeno v Sobotni prilogi DELA, 15. 7. 2017

Andrej Ule

Albin Kobentar, 1926–2017

Izgubili smo enega zadnjih taboriščnikov, aktivnih članov SID

Septembra 2017 se je v častitljivih enaindevetdesetih letih od nas poslovil naš jeseniški tovariš Albin Kobentar, eden zadnjih slovenskih internirancev v taborišču Dachau. Poslovil se je tiho in mirno, tako kot je živel večino svojega življenja, pa čeprav so se mu v življenju zgodile velike in dramatične stvari. Naj v imenu Skupnosti internirancev Dachua najprej izrazim iskreno žalost ob smrti uglednega člana naše skupnosti.

Albin Kobentar je že od začetka okupacije sodeloval v osvobodilnem gibanju. Leta 1944 je kot sedemnajstletnik odšel v partizane, v Bazoviško brigado. Žal so ga po težkem boju, kjer je brigada doživela velike izgube, zajeli okupatorji in ga odpeljali v nemško koncentracijsko taborišče Dachau. V taborišče Dachau je prišel v enem od najhujših obdobjih, ko so tam vladale prenaseljenost, nenehno trpinčenje, huda lakota in razne bolezni. Albin je v taborišču prestal mnogo hudega, tudi hudo bolezen. Vendar je ob pomoči sotrpinov vse to preživel in dočkal osvoboditev taborišča. Sam je pravil, da je v taborišču preživel najtežje trenutke svojega življenja, trenutke, ki se nikoli ne izbrišejo iz spomina, pa čeprav bi radi, da jih ne bi bilo.

Po vrnitvi v osvobojeno domovino je odšel na Jesenice. Tam se je vključil v mladinsko organizacijo, v delovne brigade in povojno obnovo domovine. Najraje se je spominjal mladinskih delovnih brigad, zlasti tistih, ki so bile namenjene ob-

novi Jesenic. Pri prostovoljnih dejavnostih je rad sodeloval tudi kasneje, zlasti pri obnovi planinskih postojank, npr. koč na Golici in Erjavčeve koč na Vršiču. To je bil zanj lep čas tudi zaradi spontane solidarnosti med ljudmi, ko se je malo govorilo in veliko naredilo, brez političnih prerekanj, kot je v pogovorih večkrat omenjal.

Albin je po vrnitvi dokončal prekinjeno šolanje. Nekaj časa je bil zaposlen kot osnovnošolski učitelj, potem je ponovno odšel na študij upravnega prava v Ljubljano. Kmalu po dokončanem študiju je postal sodnik za prekrške. Na tem delovnem mestu je ostal kar 16 let. Nato je bil do upokojitve zaposlen kot družbeni pravobranilec. Dejava ven je bil tudi na drugih področjih družbenega življenja. Tako je pomembno pripomogel h gradnji vrtcev po Gorenjski.

Tudi po upokojitvi je bil nenehno dejaven. Zlasti je rad deloval v planinskem društvu. Vseskozi je bil član Zveze borcev. Bil je tudi ustanovni član Skup-

nosti internirancev Dachaua. Še skoraj devetdesetleten se je udeležil svečanosti ob obletnici osvoboditve taborišča Dachau in položil venec na spomenik preminulim taboriščnikom.

Albin Kobentar je bil znan po svojem kritičnem odnosu do družbenih dogajanj v lokalni in širši družbeni skupnosti, vendar je bil v svojih ocenah pravičen in spoštljiv. Za svoje delovanje v lokalni in širši skupnosti je dobil veliko uglednih priznanj, npr. red dela s srebrnim vencem, zlati znak Zveze sindikatov, svečano listino Planinske zveze Slovenije, zlati znak Planinske zveze, občinska in druga priznanja.

Tovariš Albin je bil znan kot ponosen in pokončen človek. Prepoznaven je bil po tem, da je vedno in povsod nosil kravato, to mu je pomenilo znamenje za človeško dostojanstvo, ki ga je spoštoval tako pri sebi kot pri drugih ljudeh. Morda

prav zato, ker je v vojnem času doživel tako strahovita ponižanja človeškega dostojanstva. Obenem pa je bil znan po svoji

prijaznosti, veselju do druženja s prijatelji in šaljivosti, tudi na svoj račun. Za njegovo delovanje za človeka bolj vredno živ-

ljenje in za bolj pravično družbo smo mu iskreno hvaležni in ga bomo ohranili v trajnem in blagem spominu.

Andrej Ule

Danijel Ernest Brezic, 1926–2017

Taboriščnik, zdravnik, humanist

3. aprila 2017 smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od Danijela E. Brezica, zdravnika ginekologa, ki je bil leta 1943 kot sedemnajstletni mladenič interniran v taborišče Dachau in je do konca vojne preživel kot taboriščnik. Po vojni je končal študij medicine in s sodelavci postavil zdravstveni sistem v Sloveniji.

V imenu Skupnosti internirancev Dachaua sem se kot član odbora SID poslovil od spoštovanega člana SID. Tovariš Ernest, spoznal sem te, ko sem postal član Skupnosti internirancev Dahaua in član Upravnega odbora Skupnosti. Pomnim te po tvojem pozornem poslušanju, vedno prijaznem nasmehu kljub raznim boleznim, ki so te težile, in po redkih, a vedno pravih besedah, kadar je bilo to potrebno. Že s svojim vedenjem si vzbujal zaupanje pri vseh, ki smo prišli s teboj v stik, bil si iskren, pošten in moder človek.

Videlo se ti je, da si ogromno preстал v svojem življenju, pa tega nisi nikoli izpostavljал. Pri tem si vendar znal ohraniti življenjsko radost in močno etično držo. Nisi se uklanjal nikomur ne v času okupacije in

v taborišču, ne v povojnim obdobju. A vedno si bil pripravljen vsakemu človeku pomagati po svojih močeh, če se je obrnil nate. Nisi bil zdravnik le po poklicu, temveč tudi po svoji duši, vedel si tako za boleznitlesa in duha, za njihove vidne in nevidne vzroke ter zdravila.

Nate je odločilno vplivala kruta medvojna taboriščna izkušnja. Skovala te je v izjemnega in neverjetno razumnega, tolerantnega in dobrohotnega človeka. Med slovenskimi taboriščniki v Dachauu je bilo presenetljivo veliko intelektualcev in umetnikov, kar govori o tem, kako so nacistične oblasti motili prav intelektualci.

Kruta izkušnja Dachaua te je, tako kot tvoje tovariše, naučila zmernosti in samodiscipline, sočutja in empatije; lastnosti, ki

si jih ohranil do konca življenja. Nisi hotel veliko govoriti o tej svoji izkušnji, a iz tvojih besed se je dalo razbrati, skozi kako težke preiskušnje si šel, vedno na robu življenja in smrti, in kako si bil vedno pripravljen pogumno in iznajdljivo pomagati drugim taboriščnikom v stiski.

Bil si tudi med prvimi pobudniki združevanja nekdanjih dahavskih internirancev in ustanovitelji Skupnosti internirancev Dachaua. Za tvoje delo v našem društvu smo ti iskreno hvaležni. Ohranili te bomo v blagem spominu.

Andrej Ule

Dr. Miro Mihevc, 1946–2017

Zapustil nas je član odbora Skupnosti internirancev Dachau

V decembru 2017 smo se poslovili od aktivnega člana Skupnosti internirancev Dachaua in člana njenega Upravnega odbora, dr. Mirota Mihevca, docenta pedagoških znanosti, raziskovalca visokega šolstva in zavzetega predavatelja.

S soprogo Jeleno sta ob zamenjavi generacij postala aktivna člana Skupnosti internirancev Dachaua, ki že vrsto let goji spomin na nacistična taborišča in na odpor tam zaprtih proti nacističnim nasilnikom. Po svojih močeh si pomagal prenašati izkušnje in spoznanja generacije taboriščnic in taboriščnikov na naslednje generacije in ohranjal povezave z drugimi sorodnimi taboriščnimi organizacijami v Evropi. Med drugim sta z Jeleno vsako leto poskrbela, da smo odnesli spominski venec naše Skupnosti na sicer skoraj povsem pozabljen spomenik žrtvam še ene žalostne slovenske zgodbe, namreč žrtvam slovenskih dahavskih procesov.

Ker je madžarsko-judovsko sorodstvo soproge Jelene skoraj v celoti tragično preminulo v nacističnih lagerjih, zlasti v Dachauu, si se poglobil v zgodovino holokavsta, zlasti v njegove izrastke na Madžarskem in na Balkanu. Udeleževal si se proslav v Dachauu konec aprila ob obletnicah osvoboditve taborišča in razpravljajal s predstavniki drugih taboriščnih organizacij iz Evrope. Bil si silno vnet razpravljavec, saj si imel

obilo znanja in veselja do razreševanja ugank preteklega in sedanjega sveta. V spominu mi bo ostalo, kako sva velikokrat hodila skupaj in se vneto pogovarjala. Bil si res iskrivega duha. Takšnega se te spomnim že od začetkov najinega poznanstva, ki segajo tja v vznemirljive čase študentskega gibanja v Ljubljani, v Jugoslaviji, v svetu. Tedaj sva sodelovala pri raznih akcijah študentskega gibanja v Ljubljani. Bil si priznan soorganizator študentskih demonstracij, manifestacij in tudi znamenite zasedbe Filozofske fakultete. Še letos spomladi si mi kazal par svojih izrednih fotografij o tem dogajanju. No, v tem dogajanju sva oba spoznala tudi svoji bodoči ženi in od tedaj dalje sta najini družini vneto prijateljevali med seboj.

Občudoval sem tvoje skrbno zbiranje sestavkov o družbenih dogajanjih v domovini in po svetu, predvsem o dogajanjih na naših in tujih univerzah. Tako si zbral ogromno gradiva, minuciozno urejenega po datumih in vsebini. To si počel že daleč pred dobo računalnikov in spleta, tako da je nastal pravcati zgodovinski arhiv. Šele zadnjih nekaj let si to svojo »ar-

hivarsko« dejavnost deloma prenesel tudi na splet, ko si na portalu Neodvisnega sindikata delavcev Ljubljanske univerze redno objavljaj svoje povzetke pomembnejših medijskih dogodkov na temo univerze.

Sploh si bil izjemen poznavalec zgodovine visokega šolstva pri nas in v tujini. Svoje veliko zanimanje za univerzo si uresničeval z zaposlitvijo na Centru za razvoj univerze pri Univerzi v Ljubljani, ki si ga nekaj časa tudi vodil. Še zlasti so te zanimali študentje, dogajanja med njimi in okrog njih. Temu je bilo posvečeno tudi tvoje znanstveno delo, saj si se v svojem doktoratu sistematsko ukvarjal prav s študentskimi gibanji v Ljubljani v dvajstem stoletju. O tem si leta 2008 izdal obsežno monografijo s pomenljivim naslovom »Ključ je v naših rokah! Študentska gibanja za univerzo in boljši študij«, ki je in bo verjetno še kar nekaj časa nepresežena raziskava študent-

skih gibanj na slovenskih tleh, pa tudi širše v Evropi.

Kot si sam napisal v knjigi, so univerze pomembne zato, ker so mesta nemira, iskanj, pogovorov, posebne delovne in splošne kulture, kritike, destrukcije starega in konstrukcije novega, vračanja k izvorom in pogleda naprej. Študentje pa so bili in so osrednji akterji teh izjemno pomembnih dogajanj in dejanj. To svojo iskrivost in znanje si

prenašal tudi na študente. Z velikim veseljem si poučeval študente na Fakulteti za socialno delo. Univerzam si se posvečal še po upokojitvi, namreč kot strokovni svetovalec Nakvisa, tj. evropske agencije za ocenjevanje kvalitete visokošolskih ustanov v Sloveniji.

Pri vsem tem pa si ostal skromen in etično vzravnani človek, ki si nas vedno znova znal presenetiti s kako bistroumnostjo,

opazko, ki je vsebovala kak pomemben poduk. V tem si pač bil in ostal zgleden pedagog. S sedanje perspektive lahko rečem, da si s svojo značilno zmožnostjo za jedrnato in pogosto humorno povzemanje bistva dogajanj pomembno vplival na vse okrog sebe.

Zaradi vsega, kar si nam dal in daroval v svojem življenju, smo ti iskreno hvaležni. Ostajaš nam v trajnem in blagem spominu.

Prostorska inštalacija HOLOKAVST avtorice INES PAHOR je bila vključena na slovesnosti posvečeni dnevu spomina na žrtve holokavsta.

»Holokavst je dejanje človeka, holokavst je človek,« je izpostavil slavnostni govornik pisatelj Goran Vojnović

**Z vsakim iskrenim prijateljstvom utrdimo temelje,
na katerih počiva mir celotnega sveta.**

Mahatma Gandhi

